

Vzpomínka na JUDr. Františka Nováka, CSc.

Dne 12. dubna 2022 ve věku 69 let zemřel náš dlouholetý spolupracovník dr. Novák. Byl 40 let vedoucím vědeckým pracovníkem Ústavu státu a práva AV ČR (ÚSP), 30 let přednášel na Fakultě právnické Západočeské univerzity a 29 let na Právnické fakultě UK. Věnoval se teorii práva, právní informatice a teorii legislativy. Napsal přes 100 odborných článků a podílel se na řadě monografií. Do roku 2010 vedl přes desítku grantů podporovaných AV ČR, Grantovou agenturou ČR a Evropskou komisí, 20 let byl vedoucím Oddělení teorie práva a právní informatiky v ÚSP, v devadesátých letech zastupoval ÚSP v Akademickém sněmu a byl též členem Akademické rady AV ČR. Reprezentoval ČR v Mezinárodní asociaci pro legislativu, účastnil se mezinárodních konferencí (Bern, Paříž, Florencie, Carcassonne, Vídeň atd.) a aktivně se podílel na mezinárodních konferencích V4 pořádaných plzeňskou fakultou (Metamorfózy práva) a recipročních konferencích slovenských kolegů z Ústavu státu a práva.

Do ÚSP dr. Novák nastoupil v roce 1979 a v disertační práci se zabýval funkcemi státu z hlediska sociologického. Po úspěšném obhájení CSc. se orientoval na kvalitativní empirické výzkumy fungování práva v hospodářské oblasti. Od roku 1985 vedl skupinu zaměřenou na deskripci českého právního řádu od roku 1918. Tato skupina byla pod vlivem prof. V. Knappa, který v druhé polovině 80. let organizoval tzv. propedeutické kurzy pro tehdejší doktorandy. Dr. Novák přednášky prof. Knappa zapisoval a později je ÚSP vydal. Součástí těchto kurzů byly taktéž přednášky zejména ze sociologie (prof. Petrussek, dr. Řehák), logiky a dějin právních ideologií. Propedeutika ovšem současně sloužila jako otevřená platforma pro diskuse, kde se probíraly otázky, o kterých se v oné době spíše mlčelo. Skupina vedená dr. Novákem se tak hlásila k prof. Knappovi a pod jeho vlivem se orientovala

na exaktní a empirický výzkum. Tento směr byl posílen absolvováním 3letého postgraduálního studia věnovanému matematické analýze dat, který organizovala Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Matematicko-fyzikální fakultou UK. Koncem 80. let skupina prezentovala první velkou počítačovou databázi o československém právním řádu. Na doporučení oponentní komise byla data této databáze využita jako základ právního informačního systému, který ÚSP od roku 1991 šířil pod názvem CS LEGSYS, což byla zkratka pro Legal System for Science. Tato databáze je v ÚSP udržována a rozšiřována dodnes. Dr. Novák vedl celý tým a sám se specializoval na analýzu metadat v oblasti legislativy.

V první polovině 90. let se skupina zaměřila na tvorbu státního informačního systému. Byl to sen prof. Knappa, který o vytvoření takového systému spolu s prof. Cejpkem usiloval od konce 70. let. Státní informační systém byl nakonec v roce 1994 vytvořen v Národním informačním středisku ve spolupráci s Úřadem vlády ČR a AV ČR pod názvem Pallas. V zápětí byl ovšem zrušen, patrně pod tlakem komerčních firem, které v něm cítily nepříjemnou konkurenci. Není bez zajímavosti, že dodnes komerční firmy nepřekonalý z hlediska vyhledávacích funkcí a celkové koncepce systém LEGSYS z roku 1991.

V druhé polovině 90. let se informatická skupina zaměřila na studium právního jazyka. Tehdejší výsledky shrnuje monografie Juristická a lingvistická analýza právních textů (právně informatický přístup) (Kořenský, Cvrček, Novák 1999). Orientace na lingvistiku vedla k mezinárodní spolupráci s florentským IDG (Istituto per la documentazione Giuridica CNR – prof. Mercatalli), která vyústila ve společný projekt LOIS (Lexical Ontologies for Legal Information Shering), podporovaném Evropskou komisí. Šlo o společný projekt Itálie, Velké Británie, Holandska, Portugalska, Rakouska a České republiky v oblasti soutěžního práva. Výsledky tohoto projektu byly sice spíše negativní, ale významně ovlivnily další směřování naší skupiny. Především se ukázalo, jak vzdálené jsou si evropské právní řady z hlediska terminologického a jakých chyb je třeba se vyvarovat při koncepci podobných projektů, především v přípravě a zpracování dat.

Od roku 2007 se dr. Novák podílel na tvorbě programu PES (Právnický elektronický slovník). Šlo o kontextuální slovník zaměřený na zpracování především doktrinárních textů v rozvětvené hierarchické struktuře. Tento slovník má přes 30 tisíc hesel v desetitisících vazeb z oblasti právní teorie, římského práva, českých právních dějin, civilního práva, pozemkového a autorského práva. PES byl vytvořen ve spolupráci s Fakultou informatiky MU, která vytvořila druhou, lingvistickou část programu (Sketch Engine na koncepci Bonito). ÚSP kromě slovní-

ku vytvořil právní korpusy primárního práva, judikatury Ústavního a Nejvyššího soudu. Tyto korpusy se aktualizují jednou ročně vždy k 1. 1. daného roku. Program PES se dodnes používá ve výuce teorie práva, právní informatiky a teorie legislativy.

V posledních třech letech se dr. Novák zabýval jednak tvorbou metadat pro systém AcademicLex a jednak zpracováním monografie o legislativě.

Významnou roli v životě dr. Nováka hrála výuka. S podporou prof. Knappa stál při zrodu předmětu právní informatika na Právnické fakultě UK, který se postupně rozšířil na všechny další právnické fakulty ČR. Teorii práva a právní informatiku vyučoval dr. Novák na Fakultě právnické ZČU od jejího založení. Výsledky výzkumu české legislativy ukázaly zoufalý stav praxe v této oblasti, což vedlo ke snaze prosadit výuku teorie legislativy do pátého ročníku Fakulty právnické ZČU. K tomu bylo třeba připravit základní učebnici a technologickou podporu informačních systémů, tj. přizpůsobit programy PES a AcademicLex potřebám výuky. Obojí se zdařilo. Informační podpora se osvědčila zejména v době pandemie. Současně se ovšem ukázalo, jak nezastupitelná je role kontaktního studia a jak často se spoléhá na obecné programy, které nemohou postihnout specifika jednotlivých právních odvětví. Zkušenosti s využitím digitálních technologií tak vedly k monografii o rozumném využití této technologie ve výuce na jednotlivých právnických fakultách (Cvrček, Novák, Beran, Dostálík, Urban, Hatina, Šejvl – Elektronizace výuky 2020).

Celkově je třeba konstatovat, že dr. Novák patřil ke skupině zaměřené na výzkum charakteristický empirickou a racionální orientací. Ne nadarmo právní informatika je v této koncepci chápána jako snaha využít exaktních metod pro výzkum práva. Samozřejmě, že členové této skupiny si byli vždy vědomi fragmentárnosti tohoto přístupu, což se projevovalo v toleranci ke všem ostatním přístupům. Hlavním cílem skupiny byla spolupráce

výzkumu AV ČR a právnických fakult s tím, že poslední výstupy výzkumu mají co nejrychleji být uplatněny v praktické výuce. Patří k velké zásluze dr. Nováka, že tato spolupráce funguje již mnoho let.

Nemalý podíl má dr. Novák na organizaci a koncepci pravidelných setkání právníků V4, které se koná vždy ve Znojmě pod názvem Metamorfózy práva. Inspirací nám byla podobná setkání organizovaná již 30 let slovenskými kolegy z Ústavu státu a práva. Posledních 10 let se takto každým rokem střídáme. Metamorfózy představují platformu pro otevřené a kritické diskuse nejen z oblasti teorie práva, ale celé řady dalších právních odvětví. S výsledky těchto setkání se lze seznámit v recenzovaných sbornících, které pravidelně vydává Fakulta právnická ZČU.

Dr. Nováka jsem znal osobně 40 let. Od roku 1982 jsem s ním spolupracoval prakticky na všech projektech. Byl to můj nejlepší přítel. Na výzkum a výuku byly naše názory velmi blízké, což nevyklučovalo vzájemný kritický přístup. Podle našeho názoru kritika k vědě neodmyslitelně patří. Oba jsme byli ovlivněni názory prof. Knappa, ke kterým jsme se vždy hlásili. Oba jsme byli přesvědčeni, že právo a demokracie má smysl a dá se k nim přistupovat racionálně. Oba jsem se snažili vytvářet produkty, které budou využitelné pro výuku i pro širokou veřejnost. Dnes programy jako PES či AcademicLex využívá přes 1000 studentů českých právnických fakult. Bez dr. Nováka by takovéto projekty nikdy nevznikly. Kromě odborné erudice však musím u dr. Nováka ocenit jeho lidský přístup. Byl duší demokratem se sociálním cítěním a měl navíc vlastnost, která se dnes již málo kdy vidí – nazývá se čest. Letošní Metamorfózy se poprvé budou konat bez dr. Nováka. Možná si všichni uvědomíme, jak nám chybí.

doc. JUDr. František Cvrček, CSc.

Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni